

Tallinna Pedagoogikaülikool
Kultuuriteaduskond
Koreograafia kateeder

Matis Toome

Kalbu küla kui
kultuuritegelaste häll
Kursusetöö

Juhendaja Aime Tahvel

Tallinn 1996

SISUKORD.

	Sissejuhatus.....	3
1.	Kalbu küla kultuuriloost	4
	1.1. Lühiülevaade	4
	1.2. Taluelust Mats Rummo pere näitel	7
2.	Paul Rummo	9
	2.1. Eluloolisi andmeid	9
	2.2. Paul Rummo mälestustahvli avamine	13
3.	Ullo Toomi	15
	3.1. Eluloolisi andmeid	15
	3.2. Ullo Toomi mälestuskivi avamine	18
4.	Jaan Rummo	20
	4.1. Eluloolisi andmeid	20
	4.2. Jaan Rummo mälestustahvli avamine	23
	Kokkuvõte	25
	Kasutatud kirjandus	26
	Lisa 1. Paul Rummo mälestusürituse kutse	
	Lisa 2. II külakokkutuleku kutse	
	Lisa 3. Ullo Toomi mälestusürituse kutse	
	Lisa 4. "Kalbu pulmades" reklaamleht	
	Lisa 5. Jaan Rummo mälestusürituse kutse	
	Lisa 6. 65 aastat seltsielu Kehtnas	
	Lisa 7. Kehtna Vabatahtlik Tuletõrjeühing 90	
	Lisa 8. III külakokkutuleku kutse	
	Lisa 9. Kirjalikke mälestusi Rummo suguvõsast	
	Lisa 10. Mats Rummo sugupuu	
	Lisa 11. Järva talumaja	
	Lisa 12. Paul Rummo üritusele kutsutute nimekiri	
	Lisa 13. Laine Mesikäpa leelo	
	Lisa 14. Kirjalikke mälestusi Ullo Toomist	

SISSEJUHATUS.

Raplamaal Kehtna vallas asuv Kalbu küla omab poolteise sajandi vanuseid kultuuritraditsioone. Viimasel aastakümnel taaselavnenud küla kultuurihuvi on üks näide eesti rahva teisest ärkamisajast. Korraldatakse külakokkutulekuid, tähistatakse kultuuri- ning ajaloolisi tähtpäevi ja juubeleid, kogutakse veel säilinud kultuuriloolist materjali ning kavatakse rajada külamuuseum.

Kalbu küla elanikud tunnevad ja austavad siit võrsunud inimeste elu ja tööd. Selle külaga on olnud seotud ka eesti tuntud kultuuritegelaste Jaan ja Paul Rummo ning Ullo Toomi elu. J. ja P. Rummole on Kalbu sünnikohaks ning lapsepõlvekoduks. U. Toomi elas lapsepõlves siin ajutiselt ning õppis kohalikus vallakoolis. Ullo Toomile on külas avatud mälestuskivi, Jaan ja Paul Rummo sünnimajale on nende auks paigutatud mälestustahvlid.

Minu kui kultuuritudengi sooviks on aidata käesoleva kursusetööga kaasa Kalbu külas toimuvate kultuurisündmuste jäädvustamisele kirjas ning ühtlasi külamuuseumi sisustamisele. Avaldan suurt tänu Kalbu turvakodu juhatajale külaelanik Eevi Mahonile ja Kehtna valla maanõunikule Heik Pastile nende valduses olevate materjalide kasutamise võimaluse ning oluliste suuliste selgituste andmise eest.

1. KALBU KÜLA KULTUURILOOST.

1.1. Lühiülevaade.

ENE andmetel on Kalbu küla leidnud esmamainimist 1241. aastal (Calablia, Calablae)/ 1, lk.239/.

Kalbu küla maad kuulusid Kehtna mõisaomanikule parun Helmuth Lilienfeldtile. Eelmisel sajandivahetusel müüs ta maad talupoegadele.

Enne II maailmasõda oli Kalbus 45 majapidamist, alalisi elanikke paarisaja ümber. Umbes pooled talud omasid 40-70 ha maad, ülejäänute suurus oli kuni 15 ha. Külas on elatud kokkuvõttes, sõbralikult ka keerulise poliitikaga aegadel.

Kalbu on suurte kultuuritraditsioonidega küla. 1843. aastal/5/ asutati Kehtna mõisa paruni toetusel vanasse kõrtsihoonesse kool. Sajandi lõpul ehitati esimene koolimaja, mis oli kasutusel üle kolmekümne aasta. 1931. aastal valmis kahekordne kivist koolihoone, sest kool oli muutunud 6-klassiliseks ning õpilaste arv aina kasvas.

Kultuurielu sai hoogu seoses iseseisva Eesti riigi tekkimisega. Alustasid tegevust mitmesugused seltsid, nagu tuletõrje-, raamatukogu-, maanoorte, jahimeeste, perenaiste jm. seltsid. Paul Ambur, kes töötas sel ajal Kalbus kooliõpetajana, kirjutas romaani "Talvised rändlinnud", milles antakse värvikas ülevaade seltside tegevusest, kooli elust-olust ning inimestevahelistest suhetest. 1923. aastal ehitati külasse tuletõrjeseltsi rahvamaja. Külarahvas osales aktiivselt nii rahvamaja kui ka koolimaja ehitusel. Töödejuhatajaks oli Kangro talu peremees Jaan Reino/4, lk.2/

Tuletõrjeseltsi rahvamaja sai küla kultuurielu keskuseks. Hak-

kasid tegutsema palju aastaid püsinud ning hea kunstilise tase-
me saavutanud isetegevuskollektiivid: puhkpilliorkester, keelpilli-
orkester, segakoor, näitering, rahvatantsurühm. Hiljem asutati est-
raadiiorkester, millel oli paarikümne aasta jooksul suur menu kogu
maakonnas. Rahvamaja saalis tegeldi mitmete spordialadega: maad-
lus, poks, tõstmine, pallimängud. Harrastati ka suusatamist ning
kergejõustikku, olid kabe-male ja jahindusseksioon.

Kogu selle laialdase kultuurielu eestvedajaks olid nii koha-
likud elanikud kui ka kooliõpetajad, nimetan neist kõige tähtsa-
mad. Taluperemehed Johannes Mahoni ja Johannes Salm olid kaua
aastaid puhkpilliorkestri juhid. Taluperemes Otto Vilibert oli
üle veerand sajandi valla tuletõrjeühingu esimees. Koolijuhataja
August Saukas oli koorilaulu ja näitemängu edendaja aastail 1924
- 1940. Peale sõda oli küla kultuurielu hingeks Kalbust pärit õpe-
taja Bernhard Reino. Kohalik noormees Elmo Mahoni juhtis spordi-
kollektiivi / 4, lk.2-4/.

Isetegevuslaste tuumiku moodustas Kalbu küla rahvas, osalejaid
oli ka naaberküladest.

1965. aastal likvideeriti aktiivselt tegutsenud kultuuriasutus.
See valesamm kuulus nõukogude valitsuse tollaegse maaelupoliitika
juurde.

Kalbu küla kultuurielu ärkas uuesti 80-ndatel aastatel. Selle
eestvedajaks sai külaelanik, tollaegne Kehtna Küla TSN TK esi-
naine Eevi Mahoni. Toetust ja abi osutasid Heino Salm, Bernhard
Reino, Hilja Neumann ja paljud teised. On korraldatud küla prae-
guste ja endiste elanike kokkutulekuid ning muid üritusi juubeli-
hõnguliste tähtpäevade puhul:

1884. a. I külakokkutulek, Paul Rummo mälestustahvli avamine;

1986. a. II külakokkutulek Kalbu 745,
kivi paigaldamine manalasse varisenud külaelanike mälestuseks;
1987. a. Ullo Toomi mälestuskivi avamine,
vabaõhulavastus "Kalbu pulmad";
Jaan Rummo mälestustahvli avamine;
1988. a. 65 aastat rahvamaja valmimisest;
1989. a. 90 aastat tuletõrjeseltsi asutamisest;
1991. a. III külakokkutulek Kalbu 750.

1.2. Taluelust Mats Rummo pere näitel.

Mats Rummo oli Järva talu rajaja. Ta sündis 1855. a. Kehtnas. Mats oli keskmist kasvu kõhetu mees, juuksed olid tumedad, habe ja vurrud mustad. Enne abiellumist oli ta ehitustööl Jäneda mõisas, kus tutvus oma esimese naise Anna Nõmmiksaarega. Sajandi vahetusel sai Mats Rummost Järva talu omanik. Talumaa oli ostateud Kehtna mõisnikult. Koha suurus oli 48 tessatini, selle eest tuli maksta 2775 hõberubla / lisa 9/.

Matsil oli naise Annaga viis last. Peale viienda lapse sündi Anna suri. Teises abielus oli Mats Liisa Tambergiga, kellega tal oli samuti viis last, neist esimene poeg Jaan (sünd. 1897) ja viimane poeg Paul (sünd. 1909).

Mats Rummo maja oli väike, pere suur. Laua ääres oli söömas ikka 10 - 12 inimest. Magati mitmekesi ühes voodis. Magamiseks kasutati ka raame, mis päevaks ära korjati. Liisu oli hea perenaine, puhas ja lahke inimene. Lastele on meelde jäänud tema lauluarmastus ja oskus leiba teha. Ta armastas kanda heledaid riideid ka vanas eas. Liisu suri 88 aasta vanuses.

Mats Rummo oli erksa vaimuga, teistest külameestest arukam. Peres loeti ajalehti ja raamatuid.. Lastele on meelde jäänud heinategemine 8-9 km kaugusel heinamaal. Kuna igal õhtul sealt koju ei sõidetud, pidi tütar Salme ajalehed heinamaale järele viima, et pere saaks neid lugeda.

Füüsilist jõudu oli Matsil vähe, ta põdes kopsuhaigust. Peale rasket halvatust 1917. aastal tal enam õiget tervist ei olnud, vaevusi tekitas raske hingamine. Tööd teha ei suutnud, veetis aega lugemisega.

Mats Rummo suri 66 aasta vanusena.

Matsi sooviks oli lastele haridust võimaldada. Seda märgib ta ka testamendis järgmiselt: "Tütar Salmel, Leidal ja poeg Paulil on õigus Järva koha kulul keskkooli haridust saada. Selle eest on nad kohustatud koolivaheaegadel oma jõu ja tervisekohaliste tööde juures Järva koha peal kaasa aitama. Kui Salmel ja Leidal võimalust ehk tahtmist ei ole keskkooli haridust saada, siis saavad nad nõnda sama kui Ella Järva koha pealt, kumbki üks lammas, lehm ja riidekapi" /lisa 9/.

Koolihariduse said pojad Jaan ja Paul ning tütred Salme ja Leida. Jaanist, Paulist ja Salmest said kooliõpetajad. Jaan oli heade organiseerimisvõimetega, ta oli üks seltsielu algatajaid Kalbus. Suur osa oli tal raamatukoguseltsi tegevuses.

Lastest kõige vanem poeg Villem päris talu. Ta oli tõsine, karske ja väga töökas mees. Väljavõte Mats Rummo testamendist: "3. Minu varandus on talukoht Järva 48 tessatini suur, misasub Kehtna vallas Kalbu külas. See jääb kõige selle koha peal oleva liikumatu ja liikuva varandusega minu poeg Villemi pärida, mispärast ta on kohustatud siin alamal nimetatud määrused täitma." Isa testamendi põhjal tuli Villemil vendi ja õdesid koolitada, see ei olnud talle meeltemööda.

Villem suri Järval 1956. aastal. Peale tema abikaasa surma on maja jäänud alaliste elaniketa, seda hooldab tütar Ilme.

Tähelepanuväärne on Mats Rummo järglaste tegevus eesti kirjanduse ja kultuuri arendamisel. Sellest sugupuust /lisa 10/ on võrsunud kirjanikud Paul Rummo, Paul-Eerik Rummo, Jaan Rummo, Maimu Linnamägi, teatriteadlane Lea Tormis, kirjastustöötaja Mall Johanson, tehnikadoktor Peeter Saari, näitejuht Vello Rummo, näitleja Jaak Johanson. Kokku oli Mats Rummo järglasi 1984. a. kuuskümmend kolm.

2. PAUL RUMMO.

2.1. Eluloolisi andmeid.

Paul Rummo sündis 14. juulil 1909. aastal Harjumaal Kehtna vallas Kalbu külas taluniku pojana /3, lk. 252/. Aastatel 1918 - 1924 õppis ta Kehtna algkoolis. Esimesi õpiaastaid meenutab P. Rummo suure südamlikkusega: "Kogu elu võib-olla kõige enam rahuldust pakkunud harrastuseks oli Kehtna algkooli kahel viimasel aastal õpilasajakirja tegemine. Ise paljundasime seda ša-pirograafiga, ise kirjutasin selle poolenisti täis - luuletusi, näidendeid, ulmejutte, piltmõistatusi, joonistusi, karikatuure. Ajakirjal oli koguni "kunstiline kaasanne" - kunstilise andega koolivenna poolt kahele lauajupile lõigatud kahevärvilise maastiku tõmmistene. Õpetajad jälgisid meie mängu heatahtlikult, pisimagi vahelesegamiseta" / Lisa 9/.

Aastail 1924 - 1930 jätkas Paul õpinguid Tallinna Õpetajate Seminaris. Üldise tööpuuduse olukorras ja ehk ka pahempoolsete seisukohavõtude tõttu pidi ta esimestel tööaastatel leppima varuõpetaja kohaga. 1934. aastal sai ta õpetajaks Viljandi 1. algkoolis, neil aastail alustas ta ka kirjandusloomingu ning ajakirjandustegevusega. Koolilavadel ning teatrites osutusid me-nukaiks tema lastenäidendid "Jõuluüllatus", "Lõunatuule eksirännak" jt. Õpetajaameti kõrvalt toimetas ta lasteajakirja "Meie Noorus".

1940. aastal valiti P. Rummo Riigivolikogu ja Eesti NSV Ülemnõukogu esimese koosseisu saadikuks. 1941. a. sai tast "Estonia" teatri direktor ning ajakirja "Teater ja Muusika" toimetaja. Sõja ajal tegutses P. Rummo eestikeelsete raadiosaadete toimetuses, tegi kaastööd perioodilistele väljaannetele ning oli Eesti Riiklike Kunstiansamblite dramaturgiks, viibides Nõukogude

Liidu tagalas. Kojujõudmist kirjeldab ta nii: "Tallinna jõudes ruttasin Kivimäele oma sõjajärgsest korterist omakseid otsima. Neist polnud mul vähimaidki teateid. Põlved läksid nõrgaks, kui leidsin korteri tühjana. Naabrusest sain siiski perekonna jäljed kätte. Koputasin Nõmme teises servas juhatatud maja uksele. Kaks tuttavanõulist, aga pikaks veninud tüdrukusirgatsit avasid ukse ja karjatasid: "Isa!" Seesama sõna kajab nende selja tagant põrandal lähedalt ühe mulle tundmata pisikese mehe suust. Need olid tütred Mall ja Lea ja "tundmatu" pisike mees Paul-Eerik "/Iisa9/.

Paul Rummo abielust Tiio Elleriga sündisid tütred Mall ja Lea, abielust Hilja Jõgisega poeg Paul-Eerik.

Sõja-aastatel muutusid P. Rummo kirjanduslikud harrastused püsivaks. Selleaegne luule on koondatud kogusse "Võitlev kodumaa"(1946). Jüriöö ülestõusu 600. aastapäeva puhul kirjutas P. Rummo noorsoojutu "Käskjalg Kalle" ning libreto E. Kapi ooperile "Tasuleegid" (1943), mis oli tema esimene tähelepanuväärne loominguline saavutus. Hiljem on ta kirjutanud koostöös Kersti Meriläsa libretto Gustav Ernesaksa ooperile "Käsikäes" (1955), mille laulutekstid kuuluvad esimese loominguperioodi luule paremiku hulka.

Luulekogu "Veerev kivi" (1955) valmimisega tuli Paul Rummo tõeline eneseleidmine lüürikuna. Tema luuletustes on harrast looduse- elamust ja inimese sooja lähedustunnet. Luule edasiseks arengujooksuks on kodanikutunde tihedam ühendamine isikulise lüürilise kae- musega. See väljendub ka 1961. a. ilmunud kogus "Proloog ja poeemid". Luuletuses "Jaak ja taat" vahelduvad loodus- ja lapse- luule lõigud mõtisklusega oma ajastu ja inimese kohuse üle.

Paul Rummo nimi on seotud ka eesti kino arenguga nii organisatsioonilises kui loomingulises mõttes. Temalt on stsenaariumid

sarjale dokumentaalfilmidele "Nõukogude Eesti" ja "Fr. R. Kreutzwald". Viljaka loomingulise tegevusega kaasnes töö valitsuse kirjanduse, kultuuri ja kino keskorganeis: kunstide valitsuses, kirjastustoimetustes, üle 30 aasta kirjanike liidu juhatuses. 1952. aastast kandis Paul Rummo ENSV teenelise kunstitegelise nimetust.

Olles tegev rahvuskultuuriprobleemidega, tundis ta suurt vastutust valusate küsimuste valguse ette toomise eest. P. Rummo on silmapaistvaid teeneid minevikukirjanduse aktualiseerimisel ning kirjanduspärandile arukate hinnangute väljatöötamises sõjajärgsel perioodil. Paul Rummo võttis osa eesti klassikute teoste sarjade väljaandmisest, koostas J. Sütiste "Teosed" I-II, M. Underi "Valitud luuletused", kogumiku "Friedebert Tuglas sõnas ja pildis", A. Haava, J. Liivi ja H. Visnapuu väikevalimikud. Hinnatavamaid teeneid on ulatusliku "Eesti luule. Antoloogia aastaist 1637-1965" koostamine /3, lk. 259/.

Paul Rummo kui publitsisti tööd on koondatud põhiliselt kolme ulatuslikku kogusse (1959., 1969., 1977. a.). Need pakuvad käsitlusi kirjandusliikide arengu ning üksikisikute loomingu kohta, sisaldavad rikkaliku uudse andmestikuga uurimusi, teatri- ja kunstielu ülevaateid ning isiklikke mälestusi. Väljenduses on autor kodune ja sõnaleidlik, millega kaasneb erk kaasaelamine ning optimism. See annab P. Rummo publitsistikale omapära ja aegumatus.

Paul Rummo oli ka rännumees ja matkalaulik, pidas pühaks lihtsat Eestimaa loodust. Kuulates kodulähedases vösas kevadist ööbikulaulu või jälgides tihaste talvist söömalendu, unustas ta kõik ümbritseva. Meeleolulisi visandeid ja matkamuljeid sisaldab raamat "Kodumaal rännates" (1970), mis valmis huvimatkade põhjal

Eesti kirjanduslikesse või looduslikult kaunitesse paikadesse.

Inimesena oli Paul romantiline, ent äärmiselt visa ja täpne nii tööl, kodus kui kokkulepetes. Ta oli pigem lennukas kui praktiline kõigis eluasjus, kergesti haavatav inimeste ükskõikusest, juhmusest ja jöhkrusest; südamlilik ning abivalmis kõigi vastu. Ta säilitas laitmatu mälu kuni vanaduseni, eriti asjus, mis puudutasid kirjandust ja kultuurilugu üldse / 6 /.

Paul Rummo suri 28. märtsil 1981. a. Tallinnas ning on maetud Metsakalmistule / 3, lk. 254/.

2.2. Paul Rummo mälestustahvli avamine.

Kirjaniku ja publitsisti Paul Rummo 75. sünniaastapäeva puhul 14. juulil 1984. aastal avati tema sünnimajal Kehtnas Kalbu külas mälestustahvel tekstiga: "Selles majas Järva talu eluhoones sündis 14. juulil 1909. a. Eesti NSV teeneline kunstitegelane kirjanik Paul Rummo." Üritus ühitati Kalbu küla endiste ja praeguste elanike I kokkutulekuga. Kokkutuleku peaorganisaator oli tolleaegne külanõukogu esinaine külaelanik Eevi Mahoni.

"Nii kodukülas jalutad nüüd toomeõite sajuga.

Sul süda vaikselt valutab, kuid tõrksad mõtted hajuvad." Need read P. Rummo luuletusest "Kodukülas" olid kutsete motoks. Kohale oli tulnud üle 230 inimese.

Koguneti endise rahvamaja juurde. Osavõtjate rongkäik liikus küla lipu ja orkestri järel koolimaja õuele. Kool asub kõrvuti Järva taluga ning selle juures on avar väljak ürituse läbiviimiseks. Õuel kinnitati keha maatõiduga ja seejärel prooviti jõudu spordis. Meenutati küla ajalugu ning elu-olu etnograafilises lavastuses, milles mängisid külaelanikud. Sama teema jätkus viktoriinis ja lustakas lugulaulus. Päevakohases luulepõimikus oli kasutatud ka koduküla kirjamehe loomingut.

Kell 15 koguneti Järva talu õuele mälestustahvli avamisele. Tseremoonia oli ette valmistanud Kehtna sovhoostehnikumi direktori asetäitja Heik Past, kellele oli suureks abiks P. Rummo tütar Mall Johanson. Osavõtukutsed olid välja saadetud P. Rummo perekonnatuttavatele, sõpradele, töö- ja mõttekaaslastele. Esindatud oli rajooni juhtkond. Kirjaniku elust ja loomingust kõneles Ralf Parve, rokesti oli meenutusi ja tänusõnu. Õpilased lugesid katkendeid loomingust.

Samal päeval avaldas rajooniajaleht "Ühistöö" kaks kirjutist

Paul Rummo mälestuseks, üks Kersti Merilaasi, teine Mall Johansonist. K. Merilaas tutvustas lugejaile P. Rummo tööpanust eesti kultuurilukku. Kõrgelt hindas ta Pauli vestlusi, algatusi, arutlusi ja innustusi sõprade ning kolleegide seltskonnas. Tütar Mall meenutas isa pehmet, usaldavat loomust ning ergast, süttivat mõtte- ja tundemaailma.

Vanas vallakoolimajas oli üles pandud päevakohane näitus. Oli fotomaterjali, raamatuid ja esemeid, mis tutvustasid P. Rummo elu ja tööd ning Kalbu küla ajalugu. Tähelepanu äraatas kaunilt kujundatud stend: Mats Rummo sugupuu.

Paul Rummo omaste soov oli, et mälestusüritus kulgeks tagasihoidlikus toonis, ilma õõnsa paatose ning asjatu kilina-kolinnata. Oli vaikne meenutustetund.

3. ULLO TOOMI.

3.1. Eluloolisi andmeid.

Eesti rahvatantsude koguja, uute tantsude looja, rahvatantsuõpetaja, tantsu suurpidustuste organiseerija, üld- ja aujuht Ullo Toomi (end. nimega Ulrich Aleksander Taumi) sündis 14. sept. 1902. a. Tallinnas /2, lk. 12/. Isa Mikkel Taumi oli pottsepp, palju rahva hulgas liikunud jutukas ja elurõõmus mees. Ema Leena oli koduperenaine, tagasihoidlik ja nõrga tervisega inimene. Pere elas algul Luise, hiljem Veerenni tänavas. 7-aastaselt astus Ullo 3. algkooli 1. klassi. Ema surma järel viis isa ta oma õdede Kai Kooviti ja Ann Tedre hoole alla Kehtnasse Kalbu külla. Talviti õppis poiss Kalbu vallakoolis, suviti aitas isa ehitustöödel. Kalbus oli sel ajal õpetajaks Valgas Cimze seminari lõpetanud Joosep Grünthal, igati tubli ja arenenud mees. Hulk aastaid hiljem kirjutas Ullo Toomi tema kirjelduse järgi üles "Koigi polka" /2, lk. 15/. Tädid elasid üsna vaeselt väikeses majakeses ning olid sel ajal juba eakad inimesed. Naabertalu Lussa perenaine Miina Mahoni aitas neid Ullot ülal pidada. Ullo Toomi pidas neid häid inimesi meeles elu lõpuni ning külastas igal suvel Kalbu külas tuttavaid paiku ja inimesi.

17-aastaselt hakkas noormees Tallinnas treialioõpilaseks. Ta töötas aastaid sel alal ning pidas veel mitmeid erinevaid ameteid. Samal ajal õppis Ullo õhtukeskkoolis ning lõpetas selle. Ta oli mitmekesiste huvidega ning väga tubli ja edasipüüdlik kõiges, millega tegeles. Olles muusikaandeline, hakkas noormees mängima Tallinna tuletõrjeühingu orkestris. Ullol oli kaks viiulit, ühe neist oli ta poisipõlves saanud sel viisil, et vahetas isa kingitud jalgratta pilli vastu. Peale viiuli mängis ta akordionit,

klarnetit, saksofoni ja mitmeid rahvapille / Iisa 14/.

Mihkel Taumi suri 1925. aastal.

Haritud mehena taotles Ullo endale töökoha Maapangas, kus ta algul oli arveametnik, hiljem osakonnajuhataja. Panga oli ise-tegevus heal järjel, tegutsesid muusika-, tantsu- ja näitering. Ullo mängis tantsuorkestris klarnetit ja saksofoni. Ta huvitus sel ajal rahvaloomingust, eriti rahvatantsust. Kuuludes Ülemaalse Eesti Noorsooühendusse (ÜENÜ), alustas ta rännakuid rahvatantsude kogumiseks. Need matkad toimusid enam kui kümne aasta jooksul. Üleskirjutatud rahvatantsud on koondatud raamatutesse. Esimene kogumik on "Valimik eesti rahvatantse" 1947. a. / 2, lk. 156/, mis sisaldab 37 tantsu kirjeldused. "Eesti rahvatantsud" 1953. a./2, lk. 186/ sisaldab kõik teada olevad Ullo Toomi poolt üleskirjutatud ning seatud 145 rahvatantsu. Ent seal leidub ka päris esmakordselt tutvustatavaid uusi lugusid. Helju Mikkel peab seda raamatut kui aabitsaks eesti rahvatantsujuhtidele, sest tantsukirjeldused on põhjalikud, konkreetsed, arusaadavad. Raamatus on seletatud ka umbes 120 oskussõna.

Ullo Toomi esimene rahvatantsuõpetaja oli Alma Raudkats, kelle õpetused koos tema rahvatantsuraamatuga panid aluse eesti rahvatantsu arengule. Ullo Toomi töötas mitmete rühmadega, esines nendega edukalt Tallinnas ÜENÜ pidustustel, Soomes, Rootsis, Saksamaal jm.

X üldlaulupeo aegu 1933. a. toimus ka rahvatantsude ja -lauludega jaaniõhtu. 1938. a. samaaegselt XI üldlaulupeoga korraldati suured võimlemise ja rahvatantsupidustused. Eesotsas olid ÜENÜ entusiastid, nende hulgas Ullo Toomigi. Sest ajast peale täienes ja arenes eesti rahvatantsu suurpidude traditsioon.

Nõukogude võimu ajal töötas Ullo Toomi elukutselise rahva-
tantsuõpetaja ning -juhina. Astail 1947 - 1963 juhtis ta ENSV
Riikliku Filharmonia juures tegutsenud tantsurühmi, kellele omis-
tati kõrgetasemeliste esinemiste eest mitmeid autasusid. Ühtlasi
oli ta rahvakunstiõhtute ellukutsuja ning organiseerija. Ullo Too-
mi tööd on hinnatud mitmete valitsuse autasude vääriliseks ning
talle on antud ENSV rahvakunstniku aunimetus.

Rahvatants ja muusikahuvi viisid tantsujuhi kokku muusikaõpe-
tajaga, 1953. a. abiellus Ullo Toomi Vilja Isokiga. Musitseeri-
mine pakkus neile puhkust ning andis jõudu ametitöö ja peretoi-
metuste järel pea igal õhtul.

26. nov. 1983. a. lahkus Ullo Toomi meist igaveseks. Ta mae-
ti Tallinna Metsakalmistule. Puhkama oli jõudnud elu käänulistelt
teedelt treial - mehaanik - autojuht - orkestrant - arveametnik —
eesti rahva tantsutaat.

3.2. Ullo Toomi mälestuskivi avamine.

6. juunil 1987. aastal avati Kehtna vallas Kalbu külas mälestuskivi Ullo Toomile, tähistamaks tema saabuvat 85. sünniaastapäeva. Kivi paigutati kohale, kus oli asunud tema ajutine lapsepõlvkodu. Et see paik oli peale maja lagunemist olnud kasutusel karjamaana, olid Kalbu küla inimesed tasandanud mättad, raiunud võsa ning sillutanud juurdepääsutee. Mälestusürituse ettevalmistusi juhtisid E. Mahoni ja H. Past. Kivi olid töödelnud Kohila töökoja meistrid. Hallil põllukivil on tekst: Kalbu koolis õppis Eesti NSV rahvakunstnik Ullo Toomi. 1902 - 1983.

Avaleelo oli Laine Mesikäpalt /lisa 13/.

Rahvatantsujuht Alfred Raadik ja rajooni täitevkomitee esimees Martin Kuusk eemaldasid kivilt katte.

Ullo Toomi elust ja tööst rääkisid Helju Mikkil ning Niina ja Alfred Raadik.

Kõlas viiulimuusika ja laulis Kehtna segakoor Ülle Eeriku juhtimisel. Kohalolijad ehtisid kivi lilledega.

Vilja Toomi tänas ürituse korraldajaid ja Ullo Toomi mälestuse austajaid. Külarahva poolt anti talle üle kingitus, maa-villasest lõngast kootud õlasall.

Endises vallakoolimajas oli päevakohane näitus. Kohale oli toodud ka kiiktool, mille rahvatantsijad olid oma juhile kinkinud.

Kooliõuel pakuti välikatlast kehakinnitust.

Pärastlõunal jätkus pidu teises plaanis, peeti külapulmad sa- jandi alguse aegsete kommete kohaselt /lisa 4/. Vabaõhulavastust, "Kalbu pulmad" juhtis Ants Tammar. Noorpaari osas esinesid õpetaja Õnne Käpp ja külamees Mati Merila. Ürituses osalesid kohalikud rahvatantsijad ja veteranide tantsurühm Raplast.

12. septembril korraldasid Rapla rahvatantsijad tänutunni tantsutaadile /11/.

1992. aasta juunikuus paigutasid Kalbu elanikud Ullo Toomi mälestuskivi kooliõuele, sest esialgne paik osutus soostunud ja vōsastunud ümbruse tõttu ebakohaseks. Pealegi on tekst kivil seotud kooliga.

13. sept. 1992. a., Ullo Toomi 90. sünniaastapäeva eel, külastasid tantsujuhid Heino Aassalu, Niina Raadik, Linda Raus jt. koos Vilja Toomiga mälestuskivi selle uues asukohas.

XXII üldlaulupeo tuletoimkond peatus oma teekonnal Kalbus tantsutaadi kivi juures.

4. JAAN RUMMO.

4.1. Eluloolisi andmeid.

Jaan Rummo sündis Liisu ja Mats Rummo esimese pojana 3.sept. 1897. a. Harjumaal Kehtna vallas Kalbu külas Järva talus /Lisa9/. Ta õppis kohalikus vallakoolis ja Rakvere Õpetajate Seminaris, kus valmistus saama eesti keele õpetajaks. Sellega lõppeski Jaani koolitee, sest rohkemaks polnud talul jaksu. Tuli hakata peret toetama ja nooremaid õdesid-vendi kooli aitama.

1917. a. sai J. Rummo esimeseks töökohaks Raikküla ministeeriumikool. See oli tähelepanuväärne aeg, sest eluõiguse sai eestikeelne kool. Tsaariaegne seminar ei andnud tulevasele eesti keele õpetajale vajalikku ettevalmistust, tuli ise õppida, lugeda, kuid raamatuid oli väga vähe.

1919. a. sai J. Rummo õpetajakoha Tallinnas, esialgu oli see 9. algkoolis, seejärel J. Westholmi eragümnaasiumis. Ta oli ettevõtlik ja organiseerimisvõimeline inimene, tegutses ka Õpetajate Liidus ja Haridusliidus. Palgeline oli ainult õpetajatöö, kõik muu pidi tulema entusiastmist. Siiski jätkus tal aega ja tahtmist aidata kaasa Kehtna raamatukoguseltsi tegevusele.

Jaan abiellus kolleegiga esimesest töökohast Alviine Noaga. Sündisid poeg Vello 1921. a. ja tütar Maimu 1922. a. Tööd tuli aina juurde ja sedamööda suurenes ka sissetulek. Koolis töötamise kõrval toimetas ta peaaegu üheaegselt haridusliidu väljaannet "Areng" ja õpetajate liidu "Õpetajate Lehte". J. Rummo pedagoogitöö kõrvale on mahtunud ka Tallinna Rahvaõlikooli juhataja abi ülesanded.

Suviti püüdis Jaan olla võimalikult rohkem perekonna päralt.

Siiski ilmus ta maale mapitäie raamatute ja käsikirjadega. Tööst ei tahtnud asja saada, sest lapsed võtsid võimust. Suveõhtud koos isaga olid hubased ja naeruküllased. Jaani naljad naerutasid kuulajaid pigem naljategija enda arvel. Pere veetis suve tavaliselt ema lapseõlvekodus, kui ei õnnestunud sõita lühikeseks ajaks mõnda suvituskohta. Vahel ühendati puhkus suvekursustega, mida haridusliit korraldas ja kus Jaan Rummo kõneoskuse teemal loenguid pidas. Neist loenguist kasvas hiljem välja raamat "Kõneoskus" (1932), mis ilmus koguni kahes trükis /lisa 9/.

Jaan Rummo on Eesti kooliraadio ellukutsuja. 1936. a. asus ta tööle riigi ringhäälingu laste- ja kirjandussaadete toimetajana, tehes seda kaks esimest aastat koolitöö kõrvalt. Ega uus amet pedagoogirollist kaugel asunud. Kooliraadio loomise idee tuli Soomest, kus J. Rummo ka õppimas käis, kuna seal oli sellealaseid kogemusi märksa rohkem / 10 /. Nõukogude võimu päevil tegutses ta raadios aastatel 1940 - 1941 ja 1944 - 1947. Saksa okupatsiooni ajal viibis J. Rummo kahel korral vanglas, süüdistatuna sõbralikus koostöös nõukogude võimuga selle esimesel aastal. Vanglas ta kaotas oma tervise.

Hiljem leidis Jaan Rummo pedagoogiline kogemus ning ulatuslik lastekirjanduse lugemus rakendust kirjastustöös. 1946. a. oli ta kirjastuses "Ilukirjandus ja Kunst" (1950. a. "Riiklik Kirjastus") lastekirjanduse osakonna juhataja. Selleaegsest päevikupidamisest / 10 / võib välja lugeda, kui raske see amet talle oli. Paljusid autoreid ei kõlvanud tolleaegse hinnangu järgi avaldada, eelkõige olid need eesti ja maailma klassikud. Jaan Rummo tähelepanu koondus võimekate noorte autorite toetamisele ja julgustamisele. Ise ta ei kirjutanud, kuid tõlkis.

1948. a. tekkis üleliidulise poleemika jätkuna Eestis väike mõttevahetus antropomorfiseerimise kui kirjandusliku võtte üle. J. Rummo asjalik ja tasakaalukas osalemine selles päästis nii mõnegi raamatu lahmiva kriitika käest. Samal aastal ilmus tema brošüür "Kirjandus noorte kasvatusvahendina. Materjale laste- ja noorsookirjanduse probleemidest ja arenguloost", milles ta tegi katsed selgitada teoreetilises plaanis laste- ja noorsookirjanduse funktsioone. Brošüür oli esimene ning ainus sellekohane käsitlus / 3, lk. 361/.

Tervislikel ja muudel vaid talle teada olevatel põhjustel vahetas J. Rummo jällegi töökohta. Aastatel 1953 - 1955 töötas ta ajalehes "Säde". Ajakiri "Pioneer" jäi talle viimaseks töökohaks (1955 - 1959).

Jaan Rummo suri 24. nov. 1960. aastal, olles ainult 63-aastane / lisa 9/. Ta jäi eesti kultuurilukku kui koolimees ning lasteraadio ja -kirjanduse arendaja.

4.2. Jaan Rummo mälestustahvli avamine.

"Järva talus sündis koolimees, lasteraadio ja -kirjanduse arendaja Jaan Matsi p. Rummo. 3.IX1897 - 24.XI 1960" - selline tekst on mälestustahvilil, mis avati Jaan Rummo 90. sünniaasta-päeva puhul. Tahvel paigutati maja esiseinale vend Pauli mälestustahvli kõrvale. Mälestusürituse korraldas Heik Past.

J. Rummo mälestustahvli avamisel viibisid Rummode perelised, J. Rummo sõbrad ja elutöö austajad, kokku mõnekümneliikmeline seltskond. Koosviibimine oli suures osas sisustatud Rummo suguvõsa kunstiandeliste esindajate poolt.

Alustuseks luges Annika Talijärv, Maimu Linnamäe tütre tütar, luuletuse "Ma käisin täna külas isa juures...", mille M. Linnamägi on kirjutanud oma isast Jaan Rummost.

Järgnevalt sai sõna Rapla rajooni täitevkomitee esimees Martin Kuusk, kes avaldas tunnustust J. Rummo elutööle ja rääkis käesoleva momendi tähtsusest Raplamaa, eriti Kehtna rahva jaoks.

Ralf Parve ja Martin Kuusk eemaldasid mälestustahvililt kätte.

R. Parve rääkis pikemalt J. Rummo elust ja tööst. Oma mälestusi jagas Jaani töö- ja mõttekaaslane Valter Horm.

Paul Rummo tütrepojad Mart ja Jaak Johansonid musitseerisid neile omasel mõtlikul ja südamlikul moel, pühendades esitatu vanaonu Jaanile. Paul-Eerik Rummo mõtisklus onust ja Viiu Härmi loetud luuletus "Õised linnud" (V. Grünthal - Ridala) juhtisid lõpuks meenutuste järje Jaan Rummo poja Velloni. Hubane kodu, vanaemade-vanaisade aegsed lapsepõlveviisid, suvepuhkuste aegne isa, koolmeistritöö ja selle rolliga "sissesõitmine" lastekirjandusse ja -raadiosse ... Mõtted rändasid mälestuste radu Rapla Lastemuusikakooli viiuliõpetaja Dagmar Lehise musitseerimise saatel.

Maimu Linnamägi jagas oma mälestusi isast sama päeva rajoonilehe "Ühistöö" lugejatega. "Tänavune juubelitaoline mälestuspäev on mind isaga palju enam tutvustanud, kui seda keegi võiks arvata. Kunagi lapsemeeles ja seejärel töökiires küsimata jäänud on hoopis selgemaks saanud. Aitäh talle selle eest veel aastate taga!" kirjutab ta / 11/.

Järva õuelt mindi Ullo Toomi mälestuskivi juurde, kuhu asetati lillekorv. Viiuldaja D. Lehis ja sõnakunstnik Tiiu Iling esitasid sõnalis-muusikalise põimiku. Selles kasutatud H. Mikkelil luuletus "Jäljed" pani kuulajaid tunnetama seda sügavust eesti kultuuriloos, kuhu ulatuvad Kalbu külateedelt alanud jäljeread.

Kalbu endise vallakooli hoones oli välja pandud näitus Kalbu küla minevikku ja tänapäeva ning siit pärinevaid eesti kultuuritegelasi Jaan ja Paul Rummot ning Ullo Toomit tutvustavast materjalist. Näituse seadis kokku Kehtna kooli õpetaja A. Suviste.

Klassitoas kostitati koosolijaid värsket maaleiva, või ja piimaga.

KOKKUVÕTE .

Käesolevas kursusetöös käsitlesin põhjalikumalt Kalbu küla seotud tuntud kultuuritegelaste elu ning nende mälestuse jäädvustamist kodukülas, põgusamalt teisi sellega piirnevaid teemasid. Suur osa materjalist on esmakordselt kirja pandud ning põhineb suulistel seletustel, kavadel, reklaamtrükkidel, kirjalikel mälestustel. Kavatsedes valmistada kursusetööd kui üht eksponaati Kalbu külamuuseumi tarvis, kasutasin ära kõik võimalused iseloomustada Paul ja Jaan Rummot ning Ullo Toomit kui oma küla inimesi. Püüdsin avada nende elu isiklikke tahke ning kujutada külarahva hoidvat ning südamlikku suhtumist neisse.

Kalbu küla elujõud sisendab usku tulevikusse. Eesti Vabariigi ülesehitamine ning rahvuse püsimine vajab samasugust aktiivset ühistegevust igas külas ja alevikus. Siis säiliks eesti küla võime olla jätkuvalt uute suurmeeste kasvulavaks.

KASUTATUD KIRJANDUS.

1. ENE / Koost. Naan, G. jt. - Tln., 1989. - IV kd.lk. 239.
2. Ullo Toomi. Kaerajaanist tantsupeoni. / Koost. Kermik, H. - Tln., 1983. - 293 lk.
3. Sögel, E. jt. Eesti kirjanduse ajalugu. - Tln., 1987. - Lk. 252-260, 360-361.
4. Kalbu 750. / Koost. Salm, H. - Rapla, 1991. - 31 lk.
5. Kehtna kooli kroonika.
6. Johanson, M. Miks isa tütrele mikroskoobi kinkis. // Ühistöö. - 1984, 14. juuli.
7. Merilaas, K. Paul Rummot mäletades. // Ühistöö. - 1984, 14. juuli.
8. Truu, T. Järgmine kahe aasta pärast. // Ühistöö. - 1984, 14. juuli.
9. Truu, T. Tantsutaadile avati mälestuskivi ja peeti külapulmad. // Ühistöö. - 1987, 23. juuni.
10. Linnamägi, M. Mälestusi isast. // Ühistöö. - 1987, 5. sept.
11. Laurimaa, T. Tantsutaati meenutades. // Ühistöö. - 1987, 10. sept.